

Pozorišta između budžetske nule i promena u upravljačkim strukturama

Šta se dešava kada se ugase pozorišni reflektori

Izdavanja za kulturu ne dostižu ni 1% republičkog budžeta, a najava novih zakonskih izmena mogla bi otvoriti put prodaji i privatizaciji pozorišnih zgrada

Vlada Srbije za sve ustanove kulture u državi predvidela je predlogom budžeta za 2026. godinu 1,1 milijardu dinara što i dalje ne doseže 1% ukupnog budžeta. U međuvremenu, zatvoreno je Šabačko pozorište, Narodno pozorište Timočke Krajine „Zoran Radmilović” u Zaječaru, a Narodno pozorište u Čačku predstave izvodi u biblioteci jer nema matičnu scenu.

U Beogradu, privremeno je zatvoren i teatar Odeon u vlasništvu Željka Mitrovića, koji je prethodno otpustio sve zaposlene, a sada započinje rad sa novom upravom i ansamblom. Dolaskom nove uprave i u Narodno pozorište preduzete su nove mere bezbednosti zbog kojih je pozorište bilo zatvoreno više od dva meseca. U saopštenju za javnost kao glavni razlog navedeni su problemi u sistemu protivpožarne zaštite koje je ustanovio Sektor za vanredne situacije, Ministarstva unutrašnjih poslova.

Iza spuštene zavese

Nedugo nakon toga zatvoreno je i pozorište „Zoran Radmilović u Zaječaru, takođe zbog nedostaka u sistemu protivpožarne zaštite. Glumci i drugi kulturni radnici strahuju da bi se odnos vlasti prema umetnosti i umetnicima uskoro mogao pogoršati, ukazujući na poslednje izmene urbanističkih pravila koja omogućavaju privatizaciju najznačajnijih kulturnih objekata u državi ili na kadrovske promene u Narodnom pozorištu kao na primere upravo takvog postupanja”.

Prema rečima Darka Tomovića, predsednika Sindikata glumaca Narodnog pozorišta (SINGLUS), upravnik nacionalnog teatra Dragan Bajić je postavljen kao vršilac dužnosti upravnika, a Dragoslav Bokan, reditelj, pisac i nekadašnji komandant paravojske jedinice „Beli orlovi”, sada je v.d. predsednik Upravnog odbora. Status vršioca dužnosti može trajati najviše godinu dana, što znači da četvorogodišnji mandat nije određen ni sadašnjem upravniku, ni Dragoslavu Bokanu. Upravni odbor Narodnog pozorišta čine pet članova, od kojih samo jednog biraju reprezentativni sindikati pozorišta, ostale bira Vlada.

„U više navrata smo se kao sindikat obraćali Ministarstvu kulture formalnim putem, mejlovima, dopisima zbog nedostatka sredstava, loše tehničke opreme, ličnog dohotka, međutim, nije bilo odgovora. Pozvali su nas na razgovor u februaru ove godine zbog destodnevnog štrajka, s namerom da pričamo o problemima i počnemo s radom. Razgovor

nije trajao dugo, naš jedini zahtev je bio tada da se tehničkom osoblju poboljšaju uslovi rada, međutim, to se nije dogodilo” objašnjava Tomović.

Ima li prostora za kulturu?

Potencijalno može biti ugroženo i Jugoslovensko dramsko pozorište i Studentski kulturni centar. Posebni zakon usvojen je 7. novembra, takozvani „lex specialis”, zbog zgrade Generalštaba koju Vlada planira da preda bez naknade zetu američkog predsednika Donalda Trampa, Džeredu Kušneru za izgradnju luksuznog Tramp hotela. Šef poslaničke grupe Srpske napredne stranke, zahteva „autentično tumačenje” lex specialisa kojim predlaže da Republički geodetski zavod i nadležna centralna ustanova zaštite i očuvanja kulturnog nasleđa izbrišu zaštitu sa objekata na mnogo široj lokaciji od one koju obuhvata lex specijalis. Među tim objektima nalazi se i zgrada JDP-a i SKC-a. Predloženom izmenom plana genralne regulacije predviđeno je da može da se skine zaštita sa objekata uvrštenih u spomenike kulture, čime se omogućava njihova prenamena.

Umetnički direktor Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Gorčin Stojanović kaže da bi prenamena kulturnih institucija mogla da ugrozi njihov razvoj.

„Vidim da ne nedostaje smelosti i hrabrosti za tu ideju. Međutim, bilo bi utopijsko rešenje pretvoriti taj deo grada u kulturnu četvrt. Duž cele ulice mogli bi se izgraditi muzeji, galerije, pozorišta, a planirani projekat „Hotel Tramp” mogao bi da se premesti u neki drugi deo grada,” dodaje Stojanović.

Profesor međunarodnih ekonomskih odnosa, na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, Radovan Kastratović objašnjava da privatizacija podrazumeva da država više nije odgovorna za funkcionisanje tih institucija, oni prelaze u privatno vlasništvo, tako da se privatnik bavi pitanjima njihove održivosti. U odnosu na to koliko je država prethodno izdvajala budžetskih sredstava za toliko se umanjuju njeni rashodi.

„Država određuje uslove pod kojima se izlazi iz njenog vlasništva. Potrebno je jasno definisati šta strana koja preuzima instituciju kulture sme da uradi, ali važno je i da institucije budu dovoljno snažne da reaguju ukoliko dođe do odsutpanja da bi se sprečili negativni ishodi. Možda bi potencijalno rešenje bilo da kulturne institucije imaju status preduzeća, kao u Austriji. U tom slučaju je veći stepen kontrole, ali postoje i razlike u vođenju finansija. Prate se izdaci, finansijski izveštaji su dostupni javnosti, a veći stepen kontrole znači veći stepen odgovornosti nad tim aspektima. S druge strane preduzeća su prilagodljivija forma kada govorimo o finansijskim odnosima, što može da olakša finansiranje iz komercijalnih izvora”, dodaje Kastratović.

Kultura na margini finansijskih prioriteta

U nedostatku sredstava neka pozorišta su našla sponzore kako bi nadomestili finansijska sredstva, međutim, Narodno pozorište i Jugoslovensko dramsko nisu pronašla rešenje u tome.

Prema rečima Darka Tomovića, tehnička sredstva u Narodnom pozorištu bi uskoro trebalo da se promene, inspicijentska pult je iz 1989., tonci donose ponekad svoju opremu, a protiv požarna zaštita je mogla da se zameni prošle godine.

„Bivši upravnik Narodnog pozorišta, Svetislav Gončić je tražio od ministra kulture da mu odobri da se protivpožarna zaštita obnovi od prihoda koji smo imali od karata, međutim, Selaković to nije odbrio”, dodaje Tomović.

Saradnja sa ministarstvom kulture izostaje i kada je u pitanju Jugoslovensko dramsko pozorište. Umetnički direktor, Gorčin Stojanović kaže da ministra nije sretao u pozorištu jer pretpostavlja da ga ne posećuje često. Ipak, Stojanović smatra da se ulaganjem u kultru skupljaju najlakši politički poeni.

„Modeli finansiranja su uvek isti, mi smo subvencionisana ustanova, koja ima pravo na spostvene prihode i može da nađe sponzora. Međutim, mi nismo pristaljali na takve saradnje. Nismo iznajmili pozorište čak ni Kemal Montenu, a ni Ibrici Justiću, pozorište ima svoju namenu. Blagajna JDP-a danas bi mogla i da ne radi, jer su skoro sve predstave već početkom meseca rasprodate. Naša publika se u pozorištu suočava sa sobom. Pozorište ukazuje na čovekovu nesavršenost i njegov položaj u društvu, a sve zajedno je uteha. To je smisao pozorišta”, dodaje Stojanović.

Ipak, da bi pozorišta opstala nepohodna su finansijska sredstva. Budžet za kulturu ove godine iznostio je 0,67% budžeta, od toga je 64% namenjeno institucijama kulture, što je oko 93 miliona evra. Da bi se ovaj udeo povećao i dostigao 1% budžetskih izdvajanja za kulturu, ekonomista Radovan Kastratović smatra da je neohodno da se celokupni budžet duplira.

„Ekonomska snaga zemlje je veoma značajna, ali i pritisak javnog mnjenja i njegovog odnosa prema kulturi. Povećanje budžetskih prihoda bi zahtevalo ili veće oporezivanje, ili ostvarivanje nekog privrednog rasta u kontinuitetu, koji bi stvorio platformu da se takve stvari mogu finansirati. Treba postojati takva politička volja i procena da su obrasci javnog mnjenja, komplementarni sa promenama u strukturi budžeta, gde bi se potom na račun nekog drugog izdatka, povećala sredstva za kulturu”, zaključuje Kastratović.

Prema rečima Darka Tomovića potrebno je više od 1% budžeta da bi se unapredio kulturni program i poboljšao status umetnika. Koprodukcije mogu da pomognu kulturni razvoj, doprinose finansijskim sredstvima, ali kultura naše države najviše zavisi od naše ekonomije.

„Uprkos svemu, kultura opstaje zbog potrebe umetnika da se njome bave. Na nama je da se sada izborimo za njen opstanak i bolje uslove”, zaključuje Tomović.

Milica Perić

Mentor: Aleksandar Milošević